

AXBOROT XAVFSIZLIGINING ASOSIY TUSHUNCHALARI VA TASNIFI, AXBOROT HIMOYASI VA UNING TURKUMLARI.

Xolmo‘minov Baxtiyor Yusuf o‘g‘li

Termiz davlat pedagogika instituti Matematika va informatika fakulteti Matematika
va informatika ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Xasanov Faxriddin Zokir o‘g‘li

Termiz davlat pedagogika instituti matematika va infromatika fakulteti o‘quv ishlari
bo‘yicha dekan o‘rinbosari

Annotatsiya: Axborotning muximlik darajasi qadim zamonlardan ma'lum. Shuning uchun xam qadimda axborotni himoyalash uchun turli xil usullar qo'llanilgan. Ulardan biri – sirli yozuvdir. Undagi xabarni xabar yuborilgan manzil egasidan boshqa shaxs o'qiy olmagan. Asrlar davomida bu san'at – sirli yozuv jamiyatning yuqori tabaqalari, davlatning elchixonalar rezidentsiyalari va razvedka missiyalaridan tashqariga chiqmagan. Faqat bir necha o'n yil oldin hamma narsa tubdan o'zgardi, ya'ni axborot o'z qiymatiga ega bo'ldi va keng tarqaladigan mahsulotga aylandi. Uni endilikda ishlab chiqaradilar, saqlaydilar, uzatishadi, sotadilar va sotib oladilar. Bulardan tashqari uni o'g'irlaydilar, buzib talqin etadilar va soxtalashtiradilar. Shunday qilib, axborotni himoyalash zaruriyati tug'iladi.

Kalit so'zlar: kibernetika, axborot xavfsizligi, axborot kompyuter, axborot tizimlar.

Hozirgi zamon jamiyati hayotini axborot texnologiyalarisiz tasavvur etish qiyin. Kompyuterlar bank sistemasida, atom reaktorini nazorat qilishda, quvvatni taqsimlashda, samolyot hamda kosmik kemalarni boshqarishda va h.k. ishlatilmoqda. Hozir kompyuter sistemalari va telekommunikatsiyalar mamlakat mudofaa sistemasining ishonchliligi va xavfsizligini aniqlaydi, axborotni saqlash, ishlash, iste'molchiga yetkazish yo'li bilan axborot texnologiyalarini amalga oshiradi. Jamiyatning avtomatlashtirishning yuqori darajasiga intilishi uni foydalaniladigan axborot texnologiyalari xavfsizligi darajasiga bog'liq qilib qo'yadi. Haqiqatan, kompyuter sistemalarining keng ko'lamda ishlatilishi doimo o'sib boruvchi axborot hajmini ishlash jarayonlarini avtomatlashtirishga imkon bersa-da, bu jarayonlarni agressiv ta'sirlarga nisbatan o'zlashtirib qilib qo'yadi. Binobarin, axborot texnologiyalaridan foydalanuvchilar oldida yangi muammo — axborot xavfsizligi muammosi ko'ndalang bo'ldi.

Xavfsizlik muammosi, aslida, yangi muammo emas, chunki o'z xavfsizligini ta'minlash har qanday sistema uchun, uning murakkabligi, tabiatidan qat'i nazar, birlamchi vazifa hisoblanadi. Ammo himoyalanuvchi obyekt axborot sistemasi boisa yoki agressiv ta'sir vositalari axborot shaklida boisa, himoyaning mutlaq yangi texnologiyalarini va metodlarini yaratishga to'g'ri keladi. Ayniqsa, ko'pchilik foydalanadigan vaqti bo'inuvchi sistemalarda hamda aloqaning oddiy telefon liniyasi yoki ochiq kompyuter tarmoqlari orqali foydalanuvchi sistemalarda himoya vositalariga boigan talab yanada yuqoriroq boiadi. Maiumotlami himoyalovchi metodlar hamda xakerlarga qarshi harakat vositalari majmuasini belgilash maqsadida kompyuter xavfsizligi atamasi ishlatila boshlandi.

Xavfsizlik — hayotimizning biz har kuni to'qnashadigan jihati: eshikni qulflaymiz, qimmatbaho narsalami begona ko'zlardan berkitamiz va hamyonni duch kelgan joyda qoldirmaymiz. Bu «raqamli dunyoga» ham rasm bo'lishi shart, chunki har bir foydalanuvchining kompyuteri qaroqchi hujumi obyekt bo'lishi mumkin. Axborot xavfsizligi. Axborot xavfsizligining dolzarblashib borishi, axborotning strategik resursga aylanib borishi bilan izohlash mumkin. Zamonaviy davlat infratuzilmasini telekommunikatsiya va axborot tarmoqlari hamda turli xildagi axborot tizimlari tashkil etib, axborot texnologiyalari va texnik vositalar jamiyatning turli jabhalarida keng qo'llanilmoqda (iqtisod, fan, ta'lim, xarbiy ish, turli texnologiyalarni boshqarish va x.k.) Iqtisodiy xavfsizlik. Milliy iqtisodda axborotlarni yaratish, tarqatish, qayta ishlash va foydalanish jarayoni hamda vositalarini qamrab olgan Yangi tarmoq vujudga keldi. «Milliy axborot resursi» tushunchasi Yangi iqtisodiy kategoriya bo'lib xizmat qilmoqda. Davlatning axborot resurslariga keltirilayotgan zarar axborot xavfsizligiga xam ta'sir ko'rsatmoqda. Mamlakatimizda axborotlashgan jamiyatni shakllantirish va uning asosida jahon yagona axborot maydoniga kirib borish natijasida milliy iqtisodimizga turli xildagi zararlarni keltirish xavfi paydo bo'lmoqda.

Hozir hujumkor axborot quroli sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: — kompyuter viruslari — ko'payish, dasturlarda o'mashish, aloqa liniyalari, ma'lumotlarni uzatish tarmoqlari bo'yicha uzatilish, boshqarish tizimlarini ishdan chiqarish va shu kabi qobiliyatlarga ega; — mantiqiy bombalar — signal bo'yicha yoki o'matilgan vaqtda harakatga keltirish maqsadida harbiy yoki fuqaro infrastrukturalariga o'matiluvchi dasturlangan qurilmalar; — telekommunikatsiya tarmoqlarida axborot almashinuvini boshqarish vositalari — davlat va harbiy boshqaruv kanallarida axborotni soxtalashtirish; — testli dasturlarni betaraflashtirish vositalari; — obyekt dasturiy ta'minotiga ayg'oqchilar tomonidan atayin kiritiluvchi turli xil xatoliklar. Universallik, maxfiylik, apparat-dasturiy amalga oshirilishining har xilligi, ta'sirining

keskinligi, qo'llanish vaqti va joyini tanlash imkoniyati, nihoyat, foydaliligi axborot qurolini haddan tashqari xavfli qiladi. Bu qurolni, masalan, intellektual mulkni himoyalash vositasiga o'xshatib niqoblash mumkin. Bundan tashqari u, hatto, urush e'lon qilmasdan hujum harakatlarini avtonom tarzda olib borish imkonini beradi

Maxfiy va qimmatbaho axborotlarga ruxsatsiz kirishdan himoyalash eng muxim vazifalardan biri sanaladi. Kompyuter egalari va foydalanuvchilarning mulki huquqlarini himoyalash - bu ishlab chiqarilayotgan axborotlarni jiddiy iqtisodiy va boshqa moddiy hamda nomoddiy zararlar keltirishi mumkin bo'lgan turli kirishlar va o'g'irlashlardan himoyalashdir.

Odatda, odamlardan yoki predmetlardan kelib chiqadigan va zarar yetkazadigan tahdidlar quyidagi sinflarga bo'linadi: ichki yoki tashqi va strukturalangan (ma'lum obyektga qarshi) yoki strukturalanmagan («kimga Xudo beradi» qabilida mojallanuvchi). Masalan, kompyuter viruslari «tashqi strukturalanmagan tahdidlar» sifatida turkumlanadi va tamomila oddiy hisoblanadi. Qizig'i shundaki, foydalanuvchilar o'z kompyuterini muayyan nishon deb, hisoblamaydi, ular o'zlarini yaxshigina himoyalangandek sezishadi. Zarur darajadagi himoya aksariyat hollarda ishning holatiga bogilq. Axborot quroli hujumda va mudofaada «elektron tezlik» bilan ishlatilishi mumkin. U eng ilg'or texnologiyalarga asoslangan bo'lib, harbiy nizolami dastlabki bosqichda hal etishni ta'minlaydi hamda umummaqsad kuchlari qoilanishini istisno qiladi. Axborot qurolini qoilanish strategiyasi hujumkor xarakterga ega. Ammo, ayniqsa, fuqarolik sektorida xususiy zaiflik nuqtayi nazari mavjud. Shu sababli bunday quroldan va axborot terrorizmidan himoyalalanish muammosi hozir birinchi o'ringa chiqqan. Foydalanuvchilari dunyo tarmoqlarida ishlashni ta'minlovchi mamlakatlarning milliy axborot resurslari zaifligi — har ikki tomon uchun xavfli holat. Dushmanlarning axborot resurslari birgalikda zaifdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'aniyev S. K., Karimov M. M., Tashev K. A. AXBOROT XAVFSIZLIGI Toshkent 07
2. S.S. Qosimov Axborot texnologiyalari xaqida o'quv qo'llanma Toshkent 07
3. G'aniyev S.K.Karimov M.M. Hisoblash tizimlari va tarmoqlarida axborot xavfsizligi TDTU 03 4. <http://www.kaspersky.ru/>
4. <http://www.viruslist.ru/>
5. http://www.citforum.ru/internet/infsecure/its2000_01.shtml/

